

Handläggare
Giggi Thomsson

Datum
2015-10-21

Diarienummer
UBN-2015-0804

Utbildningsnämnden

Organisation och riktlinjer för mottagande av nyanlända barn och elever i förskola, grundskola och gymnasium

Information

Sammanfattning

Utifrån forskning om mottagningsprocesser och introduktion, samt utifrån ett nytt lagförslag från den 1 januari 2016 gällande kartläggning av nyanländas skolbakgrund och skolkunskaper, har utbildningsförvaltningen i samverkan med skolformerna tagit fram nya riktlinjer för mottagningsprocessen i förskola och skola.

Några viktiga punkter i riktlinjerna är att alla barn och elever ska ha en gemensam ingång till skolsystemet och att en enkel första kartläggning görs för att säkerställa att förskole-/skolplaceringen blir snabb och relevant utifrån elevens bakgrund. I riktlinjerna tydliggörs också skolans uppdrag att göra fördjupade kartläggningar.

Förvaltningen ska i samverkan med kulturförvaltningen säkerställa att kulturnämnden inte får negativa ekonomiska konsekvenser av ett eventuellt övertagande av aktuell fritidsgård.

Ärendet

De senaste åren har antalet elever födda utomlands och med kort tid i Sverige ökat. Denna utveckling förväntas fortsätta de närmaste åren. Prognoser visar att antalet nyanlända barn och unga kommer att öka markant.

I Skolverkets "Allmänna råd för utbildning av nyanlända elever" anges flera punkter som kommun respektive skola ska beakta vid mottagande av nyanlända elever. Kommunen bör ha riktlinjer för mottagande av nyanlända elever och utvärdera effekterna av riktlinjerna. Riktlinjerna ska vara kända av skolans personal och information om hur mottagningsprocessen till skolan ska gå till ska finnas lätt tillgänglig vårdnadshavare. På skolnivå lyfts det fram att skolan bör ha rutiner för hur mottagandet och kartläggningen ska gå till, hur goda och förtroendefulla relationer skapas med elevens vårdnadshavare samt som hur stöd organiseras för nyanlända elevers introduktion i klassen.

I en kvalitetsgranskning 2009 konstaterade Skolinspektionen att de granskade kommunerna hade svårigheter med att ta emot och introducera nyanlända elever. I de granskade kommunerna och skolorna genomfördes bristfällig kartläggning och värdering av nyanlända elevers tidigare skolgång och kunskaper. En rapport från Skolinspektionen 2014 visar på fem framgångsfaktorer för att skapa en god utbildning för nyanlända elever. De fem faktorer som lyfts fram är:

- Genomför tidigt en ordentlig kartläggning över elevens kunskaper och erfarenheter.
 - Anpassa undervisningen till det kartläggningen kommer fram till.
 - Ge de nyanlända eleverna den studiehandledning på modersmålet de behöver.
 - Språkinläring sker i alla ämnen, alla lärare måste vara språklärare.
 - Ta fram gemensamma strategier. Lämna inte ansvaret till enskilda lärare.
- (Fördjupad redovisning kring forskning och utvärderingar finns i bifogad handling)

Utbildningsdepartementet förslag¹

Utbildningsdepartementet har presenterat en rad förslag till förändringar för att förbättra utbildningen för nyanlända elever. Departementet föreslår att mottagandet och undervisningen av nyanlända barn och ungdomar ska regleras och att författningsändringar genomförs för rätten till utbildning och skolplikt.

Rektor ska enligt förändringsförslaget ansvara för att det skyndsamt och senast inom två månader från en nyanländ elevs ankomst till skolan görs en bedömning av elevens kunskaper (andra kartläggningen). Bedömningen ska utgöra underlag för hur undervisningen i de olika ämnena ska planeras och hur tiden mellan de olika ämnena ska fördelas. Utgångspunkten för bedömningen ska vara att eleven så snart som möjligt ska kunna följa och tillgodogöra sig undervisningen i den elevgrupp som eleven normalt ska tillhöra. Bedömningen ska även utgöra underlag för beslut om vilken årskurs eleven ska placeras i samt om elevens behov av särskilt stöd bör utredas.

Stödmaterial

Ett stödmaterial har tagits fram, som en del av Skolverkets och Sveriges Kommuner och Landstings (SKL) gemensamma satsning kring nyanlända elever, med syfte att stödja kommuner som är mottagarkommuner. Där framhålls skolan bör vara väl rustad för att ta emot de nyanlända. De bör ha kompetent personal som vet vad det innebär att arbeta med flerspråkiga elever. Och de behöver ha väl inarbetade rutiner för mottagandet och tydliga rollfördelningar. Hela skolan bör vara informerad om arbetsgången och det är rektorn som ansvarar för att det sker. Skolans organisation bör också vara flexibel, så att elevens behov alltid kan sättas i centrum.

Skolverkets kartläggningsmaterial

Första kartläggningen, som med fördel kan ske av den centrala mottagningsorganisationen, ska enligt skolverket innehålla en enkel kartläggning av elevens skolbakgrund. Första kartläggningen berör i huvudsak följande områden; Hur många år har eleven gått i skolan,

¹ Utbildning för nyanlända elever, Mottagande och skolgång, Ds 2013:6.

vilka ämnen har den läst, vilka språk kan eleven prata/skriva, har eleven lucka i sin skolgång på grund av t ex flykt.

Andra kartläggningen, som enligt skolverket ska ske i skolan i samverkan med undervisande lärare och modersmållärare, består av två delar; en läs-och skrivdel och en matematiks del. Dessa är obligatoriska att göra och skall göras parallellt med undervisningen under elevens första två skolmånader. Denna obligatoriska del syftar till att ge stöd till rektorn när hon eller han tar beslut om i vilken årskurs eleven ska gå.

Tredje kartläggningen frivillig och ämnesspecifik gällande övriga skolämnena och skall göras av elevens ämnesundervisande lärare. Här finns ingen tidsgräns. Skolverket har tagit fram underlag för de olika kartläggningarna.

Även för barn som ska placeras i förskolan bör en första kartläggning göras centralt för att förskolan ska kunna förbereda en bra introduktion.

Nuvarande organisation

Mottagningsorganisationen för nyanlända barn och elever är idag organiserad inom CIS (centrum för introduktion i skolan) och CIS ligger organisatoriskt under gymnasieskolan. CIS har också i sin verksamhet förutom mottagandet av alla barn och elever, en gymnasieutbildning (SPRINT = språkintröduktion) med ett elevhälsoteam för den verksamheten samt en fritidsgård för ungdomarna inskrivna på den SPRINT som idag finns på CIS. På CIS finns också en liten enhet som genomför kartläggning av grundskoleelever.

Omorganisation

Då nuvarande organisation inte är i samklang med intentionerna i riktlinjerna och utbildningsförvaltningens övriga organisation kommer vissa organisationsförändringar bli nödvändiga gällande CIS nuvarande organisation om riktlinjerna antas. Mottagningsprocessen handläggs idag inom utbildningsförvaltningens antagningsenhet för alla barn och elever i kommunen. Nyanlända barn och elever bör handläggas på samma sätt.

I dag sker kartläggningen till viss del på CIS men som enligt ny lag från 1 januari 2016 ska ske på skolorna.

SPRINT-programmet bör läggas under gymnasieskolans ansvar där alla övriga SPRINT-program idag ligger.

Uppsala antog 1 januari en ny nämndorganisation. I kulturnämndens reglemente finns ansvaret för fritidsgårdar. I enlighet med reglemente bör CIS fritidsgårds organisatoriska hemvist utredas. Utredningen bör ske i samverkan med kulturförvaltningen och med tillvaratagande av den kompetens och erfarenhet som upparbetats inom CIS fritidsgård.

Utbildningsförvaltningen ansvarar för att organisationen av nyanlända barn och elever organiseras kvalitativt och kostnadseffektivt utifrån föreslagna riktlinjer. Personalen på CIS kommer erbjudas tjänst utifrån sin kompetens i någon av utbildningsförvaltningens enheter.

Risk-och konsekvensanalys

I samband med förändringen kommer en risk- och konsekvensanalys att genomföras i samverkan med de fackliga organisationerna då en förändrad organisation och förändrat ledarskap för personalen skapar osäkerhet i övergångsskedet. Nya strukturer och rutiner behöver tas fram.

Barnkonsekvensanalys

Barn och elever ges i förslaget en snabbare handläggning och introduktion. De ges möjlighet till kartläggning på sin hemskola i samverkan med modersmåls lärare från språkskolan. Kartläggningen kommer att ske utifrån skolverkets rekommendationer vilket gör den kvalitetssäkrad och ger undervisande lärare bättre kunskap om elevernas förmågor. Det finns som alltid en risk när ny verksamhet ska anpassas till kommande verksamhet. Därför ska övergången göras så smidig som möjligt.

Ekonomiska konsekvenser

Förslaget på riktlinjer och omorganisation innebär inga kostnadsökningar utan sker inom budgetram. Vid eventuell överföring av fritidsgården till kulturförvaltningen säkerställs att även de nuvarande ekonomiska medlen för verksamheten överförs. Staten har beslutat ge kommunerna utökad ersättning för mottagande av nyanlända vilket kan öka förutsättningarna för ett kvalitativt mottagande i förskola och skola.

Utbildningsförvaltningen

Birgitta Pettersson
Utbildningsdirektör

Bilagor

Riktlinjer för mottagande av nyanlända barn och elever i förskola, grundskola och gymnasieskola.

Kunskapsöversikt - Introduktion av nyanlända, Sweco, maj 2015

Gemensam övergripande organisation för mottagande av nyanlända barn och elever.

Central första mottagning och registreringen samt tidsbeställning för kartläggning 1 för alla barn/elever. Ett ställe/en adress där man får en första kontakt med utbildningssystemet. Första kartläggning görs enligt skolverkets rekommendationer.

Centrala Antagningsenheten gör placering och meddelar aktuell förskola eller skola.

Förskola	Grundskola	Gymnasium
Bitr. förskolechef, tillsammans med ansvarig förskollärare, kallar familjen och språkstödjare från Språkskolan till ett första mottagningssamtal. Förskolan presenteras och tider görs upp för introduktionen. Biträdande förskolechef ansvarar för att sammanställa underlag till Systemstöd för hantering och återsök från Migrationsverket.	Rektor kallar till mottagningssamtal med studiehandledare från Språkskolan. Tider görs upp för skolstart. Preliminär klassplacering görs samt ev placering i förberedelseklass.	Ansvarig på förberedande SPRINT bjuder in elev (och ev även vårdnadshavare/god man) för introduktionssamtal. Skolstart beslutas.
Språkstödjare från Språkskolan bokas för introduktionstiden.	Studiehandledning och eventuell modersmålsundervisning beställs från Språkskolan.	Studiehandledning och eventuell modersmålsundervisning beställs från Språkskolan.
Kartläggning 2 görs av ansvarig förskollärare med stöd av språkstödjare från Språkskolan	Kartläggning 2 görs parallellt med undervisningen av ansvarig lärare på skolan med stöd av studiehandledare från språkskolan och ev stödjande SVA-pedagog. Efter kartläggning 2 gör rektor definitiv klassplacering.	Kartläggning 2 görs av skolans pedagog med stöd av studiehandledare.
Biträdande förskolechef bokar vid behov Konsultativt stöd för handledning, konsultationer och krisstöd	Elevhälsoteamet "utreder" vid behov elevens fysiska och psykiska status. Vid behov av pedagogisk eller psykosocial handledning bokas detta från konsultativt stöd	Elevhälsoteamet "utreder", om behov därav finns, elevens fysiska och psykiska behov. Pedagogisk eller psykosocial handledning kan bokas från konsultativt stöd
Efter första introduktionstiden	Efter första introduktionstiden	Efter första introduktionstiden
Beslut tas av biträdande förskolechef gällande eventuella särskilda insatser samt fortsatt omfattningen av språkstöd. Ansvarig förskollärare med stöd av språkstödjare från Språkskolan genomför ett uppföljningssamtal tidigast tre månader efter introduktionen för fördjupade kunskaper om barnets språkspråkdomäner. Vid ev byte av förskola ansvarar biträdande förskolechef för att överlämning till nästa förskola genomförs.	Beslut tas av rektor gällande eventuellt behov av särskilt stöd eller andra insatser. Beslut tas gällande fortsatt omfattning av studiehandledning. Kartläggning 3 görs av ämneslärare.	Efter första introduktionstiden på "För-SPRINT" tas beslut av rektor gällande eventuellt behov av särskilt stöd eller andra insatser. Beslut tas av rektor i samverkan med antagningsenheten gällande skolplacering utifrån fördjupad kartläggning och elevens önskemål. Beslut tas gällande fortsatt omfattning av studiehandledning.

2015-05-25

Kunskapsöversikt introduktion av nyanlända

Bakgrund och uppdrag

De senaste åren har antalet elever födda utomlands och med kort tid i Sverige ökat. Denna utveckling förväntas fortsätta de närmaste åren. Det finns prognoser som visar att antalet nyanlända barn och unga kommer öka ytterligare. Barn som anländer till Sverige under skolåren uppnår i lägre grad än andra barn skolans mål. En del har en lång skolgång bakom sig med goda kunskaper i olika ämnen. Andra saknar helt skolerfarenhet eller har tidigare haft en mycket sporadisk skolgång och har därför inte tillägnat sig grundläggande kunskaper. I Skolinspektionens övergripande granskningsrapport 2009:3 granskades nyanlända elevers rätt till en god utbildning i en trygg miljö som stimulerar utveckling och lärande. Skolinspektionen fann alarmerande brister i utbildningen i flertalet av de granskade kommunerna. Sammantaget innebär bristerna i utbildningen för nyanlända elever att eleverna inte får likvärdiga möjligheter att nå skolans mål. Inspektionsrapporten visar också att denna grupp inte blir delaktiga i och kan bidra till skolans och samhällets gemenskap på motsvarande sätt som andra grupper av elever (Skolinspektionen 2009).

Uppsala kommun överväger att organisera om mottagandet av nyanlända barn och unga. För att skapa bättre förutsättningar för detta har Sweco fått i uppdrag att sammanställa en kortare kunskapsöversikt på ämnet introduktion av nyanlända barn och unga. I detta korta underlag redogörs för några praktiker, åtgärder och processer för arbete med mottagande av nyanlända elever i skolans sociala och pedagogiska verksamheter. Praktikerna skulle kunna betecknas som goda (best practices) i meningen att de har varit utsatta för seriös utvärdering och forskning med goda resultat. Implementeringen av nya forskningsrön i form av policy måste dock alltid föregås av en noggrann analys av de lokala omständigheterna och de goda praktikerna måste alltid anpassas till den lokala kontexten.

Underlaget bygger till stor del på ett urval av olika typer av forsknings- och utvärderingsrapporter. Kunskapsöversikten är avgränsad till studier och forskning som är applicerbar i en svensk kontext.

Definitioner

Med nyanländ i skolan avses, från och med årsskiftet 2015/2016, barn som har varit bosatt utomlands och som nu bor i Sverige eller ska anses bo här och som har påbörjat sin utbildning här efter höstterminens start det kalenderår då hen fyller sju år. En elev upphör att definieras som nyanländ efter fyra års skolgång i Sverige. Uttrycket ”nyanlända ungdomar” ska användas i bestämmelserna om språkintröskning i gymnasieskolan (prop. 2014/15:45).

Genomgång av lagstiftning och vägledning på området

För utbildning av nyanlända elever gäller samma författningar som för övriga elever. I skollagen framgår alla elevers rätt till utbildning. Utbildningen ska ta hänsyn till barn och elevers olika behov. Skolan ska sträva mot att uppväga skillnader i barn och elevers förutsättningar att tillgodogöra sig

utbildningen(1 kap. § skollagen). I läroplanen för grundskolan och gymnasieskolan står det vidare att den växande rörligheten över nationsgränserna ställer krav på alla människors förmåga att inse de värden som ligger i en kulturell mångfald(Skolverket 2011b).

I Skolverkets ”Allmänna råd för utbildning av nyanlända elever” anges flera punkter som kommun respektive skola ska beakta vid mottagande av nyanlända elever. Kommunen bör ha riktlinjer för mottagande av nyanlända elever och utvärdera effekterna av riktlinjerna. De bör se till att riktlinjerna är kända av skolans personal och att information om hur anmälan till skolan ska gå till finns lätt tillgänglig för eleven och dennes vårdnadshavare. De bör också verka för att samarbetet mellan olika berörda parter i närsamhället utvecklas, inventera behovet av och tillgången på modersmålslärare och lärare i svenska som andraspråk samt vid behov samordna resurser mellan kommunens skolor. På skolnivå lyfts det bland annat fram att skolan bör ha rutiner för hur mottagandet ska gå till, hur goda och förtroendefulla relationer med elevens vårdnadshavare samt som stöd för nyanlända elevers introduktion i klassen. I de Allmänna råden framgår det också att skolan återkommande ska ge elever och vårdnadshavare information om skolans värdegrund, mål och arbetssätt, kartlägga elevens läs- och skrivförmåga samt kunskaper i modersmålet och i svenska samt organisera undervisningen utifrån varje nyanländ elevs behov och förutsättningar. Allmänna råd är inte bindande på samma sätt som författningarna ovan men ska vara vägledande för huvudmäns arbete(Skolverket 2009).

Språkintröduktion är ett av fem intröduktionsprogram i gymnasieskolan. Utbildningen på ett intröduktionsprogram ska följa en plan för utbildningen som beslutas av huvudmannen. För varje elev ska det upprättas en individuell studieplan. Hemkommunen ansvarar för att alla behöriga ungdomar i hemkommunen erbjuds språkintröduktion. Utbildningen inom dessa program syftar till förberedelser, eller intröduktion, till annan gymnasial utbildning eller för övergång till arbetsmarknaden(17 kap. § skollagen). I Skolverkets stödmaterial för intröduktionsprogrammet språkintröduktion framgår det att det är en utmaning att organisera denna typ av utbildning då det gäller att hitta organisatoriska lösningar för att göra det möjligt för eleverna att visa de kunskaper de har och att utveckla dessa. Det är bland annat viktigt att undervisningen kommer igång fort för eleverna. Hur organisationen av utbildningen på gymnasieskolan i kommunen respektive hos den enskilda huvudmannen ska utformas hänger ihop med en rad olika faktorer. Det finns inte en organisationsmodell som är lämplig för alla kommuner. En utgångspunkt är dock att det finns en inbyggd flexibilitet i organisationen(Skolverket 2013).

I propositionen Utbildning för nyanlända elever som presenterades av alliansregeringen i september 2014 och som den nya regeringen i slutet av februari 2015 skickade till riksdagen för behandling, framgår regeringens och den bakomliggande utredningens syn på god praktik. Denna kommer att leda till förändringar i rådande lagstiftning som träder i kraft vid årsskiftet 2015/2016 och bildar ett framtida legalt ramverk kring intröduktion av nyanlända barn och unga. Kortfattat handlar det främst om att:

- En elev inte längre ska anses vara nyanländ efter fyra års skolgång i landet.
- Kartläggningen skall göras inom två månader efter att eleven har tagits emot i skolan.
- Senast två månader efter mottagandet skall rektor fatta beslut om placering i årskurs och i undervisningsgrupp med hänsyn till elevens förkunskaper och sociala skäl.

Föräldrarna får yttra sig (enligt Förvaltningslagen då det rör sig om myndighetsutövning) men kan inte överklaga beslut till Skolans överklagandenämnd.

- Begreppet och formen förberedelseklass införs i skollagstiftningen så att nyanlända inte hanteras inom ramen för skrivningar om särskilt stöd.
- Eleverna får delvis undervisas i förberedelseklass (men det är frivilligt för kommunerna) i max två år.
- Prioriterad timplan införs varvid undervisningstiden under begränsad tid omfördelas till svenska/svenska som andraspråk.
- Skrivningen om garanterad undervisningstid förtydligas (eleverna har rätt till minst lika mycket undervisningstid av den återstående utbildningen som andra elever).

Kunskapsläget

Resultat från utredningar och utvärderingar

En tydlig trend är att statliga myndigheter som Skolverket, Skolinspektionen och Utbildningsdepartementet samt kommuner, länsstyrelser och frivilliga organisationer har ökat sin kunskapsproduktion inom området. Referenslistor i dessa sammanställningar är dock knapphändiga och kretsar oftast kring ett par svenska forskningsrapporter och avhandlingar. Det kunskapsvakuum som finns inom området fylls med beställningsrapporter som lägger sig mitt emellan (okritiska) redovisningar av praktiska erfarenheter ("goda praktiker") och ansatser till teoretiskt informerade analyser.

Skolinspektionen har i två omgångar granskat utbildningen för nyanlända elever. Den första granskningen genomfördes år 2009 och fokuserade på grundskolan och gymnasieskolan (Skolinspektionen 2009). Den andra granskning som gjordes under 2013 och 2014 inriktade sig bara på grundskolans äldre åldrar (Skolinspektionen 2014).

I den initiala granskningen år 2009 konstaterade Skolinspektionen att de granskade kommunerna hade svårigheter med att ta emot och introducera nyanlända elever. Skolinspektionen menade också att skolorna måste se över sin organisation så att den gynnar integrering av *alla* elever och att nyanlända elever är en angelägenhet för hela skolan. I de granskade kommunerna och skolorna genomfördes bristfällig kartläggning och värdering av nyanlända elevers tidigare skolgång och kunskaper. Bland Skolinspektionens observationer fanns också att skolorna uppvisade bristande förväntan på nyanlända elever. Skolorna visade dessutom prov på brister i sitt sätt att hantera studiehandledning på elevernas modersmål. Granskningen visade också att såväl den formella kompetensen som kunskap om relevanta undervisningsmetoder riktat till nyanlända elever varierar bland lärare som undervisar nyanlända elever (Skolinspektionen 2009).

Skolinspektionens senaste granskning av arbete med mottagandet av nyanlända, Nyanlända elever, 2014:3, visar på fem framgångsfaktorer för att skapa en god utbildning för nyanlända elever. Rapporten har således en mer utbildande ansats än granskande. De fem faktorer som lyfts fram är:

- Gör tidigt en ordentlig kartläggning över elevens kunskaper och erfarenheter.
- Anpassa undervisningen till det kartläggningen kommer fram till.
- Ge de nyanlända eleverna den studiehandledning på modersmålet de behöver.

- Språkinläring sker i alla ämnen, alla lärare måste vara språklärare.
- Ta fram gemensamma strategier. Lämna inte ansvaret till enskilda lärare.

I Skolverkets stödmaterial från 2012 "Att främja nyanlända elevers kunskapsutveckling" nämns även där faktorer som är särskilt betydelsefulla för nyanländas kunskapsutveckling. Stor vikt läggs vid kartläggning av tidigare kunskaper, språkutvecklande arbetssätt, individuell planering med regelbunden uppföljning och studiehandledning på modersmålet (Skolverket 2012).

Sveriges kommuner och landsting (SKL) har kommit ut med rapporten "Nyanlända elevers utbildning - goda exempel från tio kommuner". Stort fokus i denna rapport ligger på styrkor och svagheter med förberedelseklasser (FBK) respektive direktintegrering. Det lyfts fram att i FBK klasser kan man möta elevernas behov och successivt kartlägga elevernas kunskaper. Det är dock viktigt att ha en strategi för på vilka skolor förberedelseklasserna ska ligga, hur elevens tid i FBK ska göras så kort som möjligt samt hur man gör övergången till ordinarie klass så smidig som möjligt. Majoriteten av de tio kommunerna som ingår i studien har arbetat aktivt med att bygga ut modersmålsundervisningen. Några av kommunerna lyfter fram metoder med stöd av IT som en möjlighet i undervisning i modersmål och som stöd för studiehandledning (SKL 2010).

Myndigheten för skolutveckling (numera nedlagd) påtalade i sin rapport Vid sidan av eller mitt i? att det finns stora skillnader mellan kommuner i sätt att arbeta och organisera utbildningen för sent anlända elever på gymnasieskolans. Skolverkets och Myndighetens för skolutveckling sammanfattande bild av utbildningen för nyanlända elever var att många av de lärare och skolledare som möter nyanlända elever har ett djupt engagemang, goda kunskaper samt en stor öppenhet mot eleverna och deras föräldrar. Men nyanlända elever får ändå inte alltid en utbildning som är likvärdig (Myndigheten för skolutveckling 2005).

Kort om forskning inom området

Den vetenskapliga nivån inom området som helhet håller en hög nivå med ordentliga empiriska undersökningar, oftast intervjuer och deltagande observationer, och systemkritiska analyser. Den akademiska forskningen om nyanlända elever i Sverige är inte lika utvecklad. Det saknas t.ex. omfattande och systematiska analyser av mottagningssystemets olika aspekter och dess effekter, analyser av undervisningens pedagogiska innehåll och analyser av betydelsen av olika organisatoriska modeller och klassrumspraktiker för barn i olika åldrar och med olika skolbakgrund. Det som vidare lyser med sin frånvaro är teoretiskt utvecklande ansatser, få publiceringar i ansedda internationella tidskrifter, långsiktiga uppföljningar och systematisk samverkan med forskare från andra länder. (Bunar 2010) De två-tre senaste åren har dock ett ökande antal artiklar och avhandlingar från svenska forskare, jämfört med tidigare, mer direkt tagit sig an nyanländas utbildningsvillkor (Fridlund 2011, Skowronski 2013, Svensson och Eastmond 2013, Nilsson och Axelsson 2013, Nilsson och Bunar 2015, Wernesjö 2014). Det är dock svårt att frilägga forskningen om nyanlända i utbildningssystemet som ett eget välavgränsat område, då nyanländas villkor traditionellt oftast har belysts inom ramen för mer övergripande frågor om invandring, integration, etnicitet, mångkultur och språkutveckling. Den forskning som går att identifiera kan presenteras genom en indelning i flera, ömsesidigt överlappande, kategorier.

Den första kategorin omfattar studier som utgår från mottagandets organisatoriska förutsättningar och dess effekter för inkludering av nyanlända elever i skolans sociala gemenskaper.

Förberedelseklasser och direkt integrering är de två mest förekommande modellerna på grundskolenivå, medan tidigare IVIK och numera Språkintruktionsprogrammet är fasta organisatoriska former på gymnasienivå. Tillsammans utgör de vad som skulle kunna kallas för förberedande undervisningsnivåer (Skowronski 2013). Några av slutsatserna som presenterats (Norrbäck Landsberg 1998, Fridlund 2011, Bunar 2012, Cederberg 2012, Kästen-Ebeling och Otterup 2014, Nilsson och Bunar 2015) är att det förekommer väsentliga variationer mellan kommunernas modeller för mottagandet. De är också sällan byggda på vetenskaplig grund och ibland förändras de på oklara grunder. De förberedande undervisningsnivåerna riskerar att utvecklas som en parallell utbildningsstruktur. Dikotomin mellan förberedelseklasser och ordinarie klasser har präglat diskussioner om organisatoriska modeller i Sverige, men också i många andra länder. (Fridlund 2011). Frågan är om det med säkerhet går att fastslå att den ena modellen är den andra överlägsen i samtliga aspekter av elevernas språk- och kunskapsutveckling samt sett i ljuset av det sociala perspektivet. Utifrån resonemanget om utmaning och stöttning som nödvändiga förutsättningar för skolframgång (Mariani 1997, Gibbons 2002, 2009) kan det hävdas att nyanlända elever i FBK hamnar i en trygghetszon mellan låg kognitiv utmaning och hög stöttning, medan de i RK hamnar i en zon mellan hög kognitiv utmaning och låg stöttning och präglad av frustration och ångslan (Bunar 2015).

Den andra kategorin, den mest förekommande och mest ”inbakad” i studier av andra målgrupper, fokuserar på de pedagogiska aspekterna av de nyanländas integrering i skolan och i synnerhet på elevernas villkor för språkinläring. Axelsson visar i två studier att språkinläringen i en förberedelseklass bäst befrämjas om lärarna utgår ifrån det innehållsliga sammanhanget i undervisningen (den progressiva pedagogiken) och inte fokuserar på övningar med isolerade ord och fraser ryckta ur sitt sammanhang (den traditionella pedagogiken). Vidare påpekas det att barnets ursprung och modersmål måste ges större utrymme i undervisningen och pedagogerna måste få utbildning i och mer samarbeta kring flerspråkighet, andraspråksutveckling, kulturmönster och kulturella processer. (1998, Axelsson m.fl. 2002) Några kvantitativt orienterade studier om nyanlända belyser deras prestationer i det svenska skolsystemet. Det konstateras att den kritiska invandringsåldern är cirka nio år, men dess betydelse och gränser betingas av elevernas sociala bakgrund och graden av skolans stöd genom kartläggning av tidigare kunskaper och tillhandahållandet av studiehandledning på elevernas modersmål. (Böhlmark 2007, Edin m.fl. 2009).

Avslutningsvis finns **en tredje** kategori, där ensamkommande barn och ungdomar urskiljs som en egen grupp och detta är ett växande forskningsområde. Utbildningsfrågorna undersöks här oftast som en aspekt av det institutionella nätverkets arbete, tillsammans med socialtjänsten, gode man, Migrationsverket mm., med de ensamkommande (Lennartsson 2007, Hessle 2010, Backlund m.fl. 2012, Lundberg och Dahlquist 2012, Wernesjö 2014).

God praktik för utbildning av nyanlända – ur ett organisatoriskt, pedagogiskt och socialt perspektiv

Efter en genomgång av internationell och en del svensk forskning sammanfattas i översiktsrapporten Nyanlända och lärande ett flertal faktorer som lyfts fram som goda strategier att utgå från när utbildningen för nyanlända diskuteras och planeras (Bunar 2010).

- *Att det finns ett samlat policygrepp, på nationell såväl som på lokal nivå, för att översiktligt definiera vägledande principer för mottagandet och inkludering. (Denna fråga ingår också i prop.*

‘Skolförordning Utbildning för nyanlända elever’) vilket gör att det från och med 2016 införs i skolförordningen på nationell nivå.

- *Att intresse finns hos lokala politiker för nyanländas utbildningssituation samt resurser som kan täcka särskilda insatser för nyanlända.* Ekonomiska resurser är basen i utvecklingsarbetet, men ett mottagande av hög kvalitet handlar långt ifrån om enbart pengar.
- *Att en centralt placerad grupp finns i kommunen som träffar familjen, gör en initial kartläggning av elevernas bakgrund och berättar om skolsystemet.* Detta är en faktor som har lyfts i en del utvärderingar (se t.ex. Skolinspektionen 2014). Botkyrka är exempel på en kommun med stort mottagande som tillämpar metoden. Start Järva i nordvästra Stockholm och Landningen i Gävle är två andra exempel.
- *Att skolorna kartlägger elevernas tidigare kunskaper - och att det görs med fokus på vad eleverna kan och inte bara med fokus på brister.* I och med den nya skolförordningen blir skolorna skyldiga att kartlägga elevernas tidigare kunskaper inom en rad olika ämnen. Detta framkommer bland annat i Skolinspektionens granskningar.
- *Att eleverna i de särskilda undervisningsgrupperna undervisas i alla ämnen och inte bara i svenska som andraspråk.* Särskilda insatser måste göras, i synnerhet för sent anlända elever (årskurs sex och uppåt) med tidigare skolgång, för att upprätthålla och vidareutveckla redan förvärvade ämneskunskaper.
- *Att de nyanländas närvaro på skolan och i de ordinarie klasserna avdramatiseras genom information till de övriga eleverna och deras föräldrar.* Stigmatisering och dåligt rykte skall förebyggas genom information till och samverkan med det lokala samhällets aktörer. Tidigare forskning visar också att nyanlända föräldrar (Bunar 2015) och barnen (Nilsson 2015) föredrar etniskt blandade skolor, där barn med svenska som modersmål utgör åtminstone hälften av skolans elever.
- *Att studiehandledning på elevernas modersmål ingår som en av de viktigaste pedagogiska insatserna.* Parallellt med satsningar på svenskundervisning görs också satsningar på modersmålsutveckling.
- *Att nyanlända från start erhåller två mentorer, en från majoritetsbefolkningen och (om möjligt) en som delar den nyanlända elevens modersmål, för att underlätta inkluderingen.*
- *Att lärarna får fortbildning.* I stort sett samtliga forskningsrapporter lyfter fram betydelsen av välutbildade lärare i ämnet svenska som andraspråk, men också i mångkulturella frågor.
- *Att det sker en kontinuerlig uppföljning och utvärdering av systemets samtliga aspekter.* Detta ses som en grundförutsättning för ökat lärande och för att kunna utveckla verksamheten

Utöver detta är en särskilt viktig punkt vid mottagningen av nyanlända kontinuerlig kontakt och samverkan med föräldrarna. (Bunar 2015)

Sammanfattande slutsatser

De senaste åren har introduktionen av nyanlända barn och unga fått allt mer uppmärksamhet i diskussionen om utvecklingen av den svenska skolan. Orsakerna till detta är flera. Bland annat har att vi sett en ökning av antalet flyktingbarn (ensamma och med familjer) som anlänt. Det finns också en tilltagande diskurs om den svenska skolans misslyckande, där dessa barn pekas ut som en bidragande orsak till nedgången (jfr. Stewart 2012, Devine 2013), men också en intensifierad debatt om den urholkade likvärdigheten. Till detta läggs att dessa barns utsatthet i många fall vida

överstiger skolans kompensatoriska och stödjande åtgärder. Många lärare känner sig också osäkra kring vilka organisatoriska och pedagogiska modeller som ger bästa resultat.

Den framtida förändringen i lagstiftningen ger ett tydligare ramverk för huvudmän att förhålla sig till då det tydligare framgår vad som åligger varje part. Nihad Bunars sammanställning kring vad som är verksamma praktiker ger även den vägledning för hur organisationen kan tänkas se ut. Där lyfts framförallt fram att det krävs gemensamma kommunala riktlinjer samt resurser och intresse från samtliga parter. Någon form av centralt mottagande med ett övergripande kartläggnings- och informationsuppdrag är även det något som lyfts fram. Forskning visar också att nyanlända föräldrar (Bunar 2015) och barnen (Nilsson 2015) föredrar etniskt blandade skolor, där barn med svenska som modersmål utgör åtminstone hälften av skolans elever.

På skolnivå lyfts kontakten med vårdnadshavare fram, fördjupad kartläggning av elevernas tidigare kunskaper med fokus på vad eleverna kan och inte bara med fokus på brister samt att eleverna undervisas i alla ämnen och inte bara i svenska som andraspråk. Att de nyanländas närvaro på skolan och i de ordinarie klasserna avdramatiseras genom information till de övriga eleverna och deras föräldrar är också viktigt. Utökad studiehandledning på elevernas modersmål och ett system med mentorer kan också vara bra.

Om dessutom lärarna får fortbildning och det sker en kontinuerlig uppföljning och utvärdering av systemets samtliga aspekter finns goda förutsättningar för ett mottagande och introduktionen av nyanlända barn och unga som ger alla elever bra förutsättningar att utvecklas kunskapsmässigt såväl som socialt.

Referenslista

Lagstiftning

Utbildningsdepartementet, SFS 2010:800. Skollag. Stockholm, 2010

Utbildningsdepartementet, Proposition 2009/10:165. Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet, 2009

Utbildningsdepartementet, Proposition (2014/15:45) om Utbildning för nyanlända elever – mottagande och skolgång, 2014

Skolverket, 2009: Allmänna råd för utbildning av nyanlända elever. Allmänna råd och kommentarer. Stockholm: Skolverket.

Skolverket, 2011: Lgr 11 Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet. Stockholm: Skolverket. 2011

Myndighetsrapporter och stödmaterial

Myndigheten för skolutveckling (2005). Vid sidan av eller mitt i? – om undervisningen för sent anlända elever i grund- och gymnasieskolan. Stockholm: Liber.

Skolinspektionen, rapport 2009:3, Utbildning för nyanlända elever – rätten till en god utbildning i en trygg miljö, Diarienummer 00-2008-474

Skolinspektionen, rapport 2014:03, Utbildning för nyanlända elever, Diarienummer 400-2012:5 760

Sveriges kommuner och landsting (SKL), Nyanlända elevers utbildning - goda exempel från tio kommuner, 2010

Skolverket, Stödmaterial, Att främja nyanlända elevers kunskapsutveckling, 2012

Skolverket, Stödmaterial, Introduktionsprogrammet språkinträdning, 2013

Forskning

Axelsson, M. (1998). En språkpedagogisk utvärdering. I M. Axelsson och R. Norrbacka Landsberg En studie av två internationella klasser - ur ett etnologiskt och språkpedagogiskt perspektiv. Botkyrka: Mångkulturellt Centrum.

Axelsson, M., Lennartson-Hokkanen, I., & Sellgren, M. (2002). Den röda tråden : utvärdering av Stockholms stads storstadssatsning - målområde språkutveckling och skolresultat. Spånga: Rinkeby språkforskningsinstitut.

Backlund, Å., Eriksson, R., Von Greiff, K., & Åkerlund, E.-M. (2012). Ensam och flyktningbarn - barnet och socialtjänsten om den första tiden i Sverige. FoU Södertörn: Forskningsrapport 2012:1.

Björnberg, U. (2010). Socialt kapital, tillit och resiliens hos asylsökande barn och föräldrar. I H E. Andersson, H. Ascher, U. Björnberg och M. Eastmond Mellan det förflutna och framtiden: asylsökande barns välfärd, hälsa och välbefinnande. Centre for European Research at University of Gothenburg (CERGU). 111-139.

Bourdieu, P. m.fl. (1999) The weight of the world. Cambridge: Polity Press.

- Bunar, N. (2010). Nyanlända och lärande. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Bunar, N. (2012). Skolan och staden – forskningsperspektiv på skolrelaterade klyftor i den moderna staden. Malmö: Malmö stad.
- Bunar, N. (2014). Nyanlända i utbildningssystemet. I Tematiska beskrivningar inom utbildningsvetenskap. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Bunar, N. (Red.) (2015). Nyanlända och lärande – mottagande och inkludering. Stockholm: Natur & Kultur.
- Böhlmark (2007). Age at migration and school performance: A siblings analysis using Swedish register data. I A. Böhlmark, School reform, educational achievement and lifetime income. Stockholm: Stockholm University.
- Cederberg, M. (2012). Gymnasieskolan - inte en skola för alla? En forskningssammanställning om låg utbildning och hälsa. Malmö Höskola: Kommission för ett socialt hållbart Malmö.
- Čekaitė, A. (2006). Getting started: Children's participation and language learning in an L2 classroom. Linköping: Linköping University
- Devine, D. (2013). 'Value'ing Children Differently? Migrant Children in Education Children & Society, 27, 282–294
- Edin, P.-A., Fredriksson, P., Grönqvist, H. och Åslund, O. (2009). Bostadssegregationens effekter på flyktningbarns skolresultat. Uppsala: IFAU Rapport 2009:18.
- Fridlund, L. (2011). Interkulturell undervisning - ett pedagogiskt dilemma : talet om undervisning i svenska som andraspråk och i förberedelseklasser. Acta universitatis Gothoburgensis; Göteborg: Geson Hylte Tryck.
- Gibbons, P. 2002. Scaffolding language, scaffolding learning: Teaching second language learners in the mainstream classroom. Portsmouth: Heinemann.
- Gibbons, P. 2009. English learners academic literacy and thinking. Learning in the challenge zone. Portsmouth: Heinemann.
- Hessle, M. (2009). Ensamkommande men inte ensamma: Tioårsuppföljning av ensamkommande asylsökande flyktningbarns livsvillkor och erfarenheter som unga vuxna i Sverige (dissertation). Stockholm: Stockholms Universitet.
- Hyltenstam, K. (Red.), (1996). Tvåspråkighet med förhinder? Invandrar- och minoritetsundervisning i Sverige. Lund: Studentlitteratur.
- Kästen-Ebeling, G. & Otterup, T. (Red.), (2014). En Bra Början – Mottagande och Introduktion av Nyanlända Elever. Lund: Studentlitteratur.
- Lennartsson, R. (2007). Mellan hopp och förtvivlan: erfarenheter och strategier i väntan på asyl: en etnologisk undersökning om situationen för asylsökande i eget boende i Västmanland och Uppsala län. Karlskrona: Printfabriken.
- Lundberg, A., & Dahlquist, L. (2012). Unaccompanied Children Seeking Asylum in Sweden: Living Conditions from a Child-Centred Perspective. Refugee Survey Quarterly, Vol 31(2), p. 54-75

- Mariani, L. 1997. "Teacher support and teacher challenge in promoting learner autonomy." *Perspectives: A Journal of TESOL Italy* 23 (2).
- Nilsson, J. & Axelsson, M. (2013). "Welcome to Sweden": Newly Arrived Students' Experiences of Pedagogical and Social Provision in Introductory and Regular Classes. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 6(1), 137–164.
- Nilsson, J. & Bunar, N. (2015). Educational responses towards newly arrived students – understanding the structure and influence of post-migration ecology. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. Accepted, forthcoming
- Nilsson, J. (2015). Från inkluderande exkludering till exkluderande inkludering? Nyanlända elevers övergång från förberedelseklass till ordinarie klasser. I N. Bunar (Red.). *Nyanlända och lärande – mottagande och inkludering*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Norrbäcks-Landsberg, R. (1998). Bilder av eleven. I *En studie av två internationella klasser - ur ett etnologiskt och språkpedagogiskt perspektiv*. Botkyrka: Mångkulturellt Centrum.
- Parszyk, I.-M. (1999). *En skola för andra. Minoritetsbarns upplevelser av arbets- och livsvillkor i grundskolan*. Stockholm: HLS Förlag.
- Rodell-Olgac, C. (1999). Interkulturella arbetssätt i en förberedelseklass – att lära av sina romska och somaliska elever. I M. Axelsson (Red.), *Tvåspråkiga barn och skolframgång – mångfalden som resurs*. Stockholm: Rinkeby språkforskningsinstitut.
- Skowronski, E. (2013). *Skola med fördröjning: nyanlända elevers sociala spelrum i "en skola för alla."* Lund: Diss. Lunds Universitet.
- Stewart, J. (2012). Transforming schools and strengthening leadership to support the educational and psychological needs of war-affected children living in Canada. *Diaspora, Indigenous, and Minority Education*, 6, 172-189.
- Svensson, M. & Eastmond, M. (2013). "Betwixt and Between": Hope and the meaning of school for asylum-seeking children in Sweden. *Nordic Journal of Migration Research*, 3(3), 162–170.
- Wernesjö, U. (2014). *Conditional Belonging: Listening to Unaccompanied Young Refugee Voices*. PhD Diss., Uppsala Universitet.